

Obviněný, obhájce, poškozený a další osoby

Trestní právo III. 17. 3. 2022

Osoba, proti které se řízení vede

- subjekt hlavního trestně-procesního vztahu
- cílem je zjistit, je-li pachatelem
- v průběhu řízení různá označení, práva i povinnosti
  - strana trestního řízení, nosič důkazu, předmět výkonu rozhodnutí
- podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený
- + § 12 odst. 7 TR

Podezřelý

de lege lata

- kdo byl zadržen (§ 76 odst. 1 TŘ)
- proti komu bylo zahájeno zkrácené přípravné řízení a bylo mu již sděleno obvinění (§ 179b odst. 3 TŘ)
- osoba, jejíž trestní stíhání bylo dočasně odloženo dle § 159c TŘ

v kolokviálním významu

- osoba, kterou OČTŘ podezírají ze spáchání trestného činu a ještě vůči ní nezahájily trestní stíhání (§ 32 TŘ)
- může jich být i více (různé vyšetřovací verze)
- v tomto smyslu i TrŘ (§ 32 TŘ)

Obviněný

- Proti komu bylo zahájeno trestní stíhání
  - § 32 ve spojení s § 160 odst. 1 TR
- Významný procesní mezník
  - doručením usnesení o zahájení trestního stíhání umožněna obhajoba jak formálně, tak materiálně
- Spoluobvinění
  - netvoří procesní společenství
  - každý má práva a povinnosti, jako kdyby byl stíhán samostatně

Obžalovaný

- Obviněný po nařízení hlavního líčení (§ 12 odst. 8 TŘ)
  - nikoliv po podání obžaloby
  - soud nemusí obžalobu přijmout (§ 181 odst. 1 TŘ, § 185 a násl. TŘ, § 314c TŘ)
- Nad rámec práv obviněného některá specifická práva v hlavním líčení
  - např. právo závěrečné řeči, posledního slova, vyjádřit se ke každému provedenému důkazu atd.

Odsouzený

- Ten, proti němuž byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek
  - § 12 odst. 6 TŘ
  - povahu takového rozsudku má i trestní příkaz
- Tedy osoba, uznaná vinnou ze spáchání trestného činu
  - na druhu trestu nezáleží
- Nikoliv ten, jehož tr. stíhání bylo podmíněně zastaveno či jehož narovnání bylo schváleno

Práva osoby, proti níž se řízení vede

- Liší se podle formálního statusu
  - podezřelý v obecném slova smyslu pouze obecná práva; i zde se však uplatní *nemo tenetur*
  - podezřelý ve zkráceném přípravném řízení práva jako obviněný (§ 179b odst. 2 TŘ)
- V plném rozsahu po zahájení trestního stíhání
  - právo na obhajobu formální
  - právo na obhajobu materiální
  - vznikají i povinnosti – např. strpět případnou vazbu, strpět zajištění nároku poškozeného (§ 47 TŘ)

Právo obviněného na obhajobu materiální (§ 33)

- vyjádřit se** ke všem skutečnostem a důkazům
- nevypovídat a aktivně nepřispívat** ke svému usvědčení
- uvádět skutečnosti**
- navrhovat důkazy**
- činit návrhy, podávat žádosti**
- podávat opravné prostředky**
- radit se** se svým obhájcem
- nahlížet do spisu** a činit si z něj opisy a výpisy
- právo na **bezplatnou obhajobu** či na obhajobu za sníženou odměnu v odůvodněných případech

Právo obviněného na obhajobu materiální II (§ 33)

- být poučen** o svých právech a povinnostech
- mít umožněno **plné uplatnění svých práv** ze strany OČTŘ
- právo **na tlumočníka** (§ 28)
- právo být **informován** o tom, co je mu **kladeno za vinu** -> i ve zkráceném přípravném řízení (§ 179b odst. 3 TŘ)
- právo být informován o případné **změně právní kvalifikace** (§ 190 odst. 1 TŘ)
- být vyslýchán **za přítomnosti** svého **obhájce**
- je-li ve vazbě či VTOS, **mluvit s obhájcem o samotě**
- aby se jeho obhájce **účastnil i jiných úkonů přípravného řízení**
- účast samotného obviněného nemusí policejní orgán připustit

Právo obviněného na obhajobu materiální III

- být přítomen při hlavním líčení** (někdy povinnost - § 202 odst. 2)
- vyjádřit se k obžalobě** (§ 196 odst. 2, § 206a)
- mít umožněno **plné uplatnění svých práv** ze strany OČTŘ
- mít **závěrečnou řeč** jako poslední (§ 216 odst. 2)
- mít **poslední slovo** (§ 217)

Limity obhajoby

- Obviněný se může hájit **víceméně jakýmkoliv způsobem**
  - způsob obhajoby mu **nesmí jít k tíži**
  - **nemá povinnost vypovídat pravdu**, ani **povinnost vypovídat vůbec**
  - limitem je spáchání trestného činu křivého obvinění, pomluvy, maření spravedlnosti atd.
- **Nesmí být nucen k doznání** (§ 92 odst. 1 věta druhá TŘ)
  - zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*
  - zákaz nucení k aktivnímu přispění k vlastnímu usvědčení
  - **k pasivní participaci** obviněný **nucen být může** (III. ÚS 528/06)
  - pasivní participace – např. odběr srovnávacího materiálu při metodě pachové identifikace, bukální stěr, odběr krve, daktyloskopických otisků atd. (II. ÚS 2369/08)

Spolupracující obviněný § 178a a násl. TŘ

- Podmínky
  - řízení o **zločinu**
  - oznámení skutečností, *způsobilých významně* přispět k objasnění trestné činnosti v souvislosti s **organizovanou zločineckou skupinou**
  - pravdivá výpověď** v přípravném řízení i před soudem
  - plné **doznání** k činu
  - souhlas** s označením
  - diskrece státního zástupce – nenárokovost, obviněný toliko právo být informován o změně názoru (II. ÚS 3525/16)
  - poučení, předchozí výslechy
  - lze i v rámci **dohody o vině a trestu**

Následky – upuštění od potrestání (§ 46 odst. 2 TZ)

Vyloučeno:

- spáchal závažnější čin, k jehož odhalení přispěl;
- byl návodcem či organizátorem takového činu;
- jeho čin měl za následek usmrcení či těžkou újmu na zdraví;
- jsou zde okolnosti pro mimořádné zvýšení trestu

I zde **nenárokovost**

- i při splnění podmínek státní zástupce nemusí navrhnout
- navrhne-li však, je soud návrhem vázán

Následky – snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici

- Snížení pod dolní hranici **bez omezení** (§ 58 odst. 4 TZ)
- Mírnější podmínky
  - i tam, kde by nebyly splněny předpoklady § 178a odst. 2 TŘ
- Ke statusu se nepřihlíží, poruší-li spolupracující obviněný podmínky
- Nejsou-li splněny podmínky § 178a TŘ, spolupráce je **polehčující okolností**
  - § 41 písm. m) TZ, příp. alespoň § 41 písm. l) TZ

„Spolupracující podezřelý“

- Zvláštní případ dočasného odložení tr. stíhání
- Omezený okruh trestných činů (§ 159c TŘ)
  - vybrané ekonomické trestné činy **korupční** povahy
- Podmínky:
  - podezřelý byl o úplatek **požádán**;
  - bezodkladně a **dobrovolně** to nahlásil OČTŘ;
  - zavázal se o tom podat úplnou a pravdivou výpověď
  - nešlo o korupční trestný čin ve vztahu k cizině
- Splní-li podmínky – státní zástupce rozhodne **o nestíhání**

Instituty *favor defensionis*

- Procesní zvýhodnění obhajoby oproti veřejné žalobě
- Projev snahy o kompenzaci fakticky nerovného postavení
- Konkrétní projevy
  - **navrácení lhůty** (§ 61 TŘ) – srov. však náleží Pl. ÚS 32/2016
  - podávání opravných prostředků jinými **osobami v jeho prospěch**
  - **osoby se samostatnými obhajovacími právy**
  - poslední místo v **pořadí závěrečných řečí**
  - **právo posledního slova** (§ 217 TŘ)
  - zásada **zákazu *reformationis in peius***
  - tzv. ***beneficium cohaesionis***
  - **vyjádření obžalovaného** po provedení každého důkazu (§ 214 TŘ)

Právo obviněného na obhajobu formální

- Obhajoba vs. právní pomoc advokáta
  - § 35 odst. 1 TŘ ca. § 158 odst. 5 TŘ
  - právní pomoc advokáta je oproti obhajobě omezená (Rt 51/2010)
- Monopol advokátů na obhajobu
  - možná substituce jiným advokátem (v zásadě nelze smluvně omezit – Rt 6/2013)
  - pro jednotlivé úkony i koncipientem (vyjma řízení, v nichž je v prvním stupni příslušný krajský soud + řízení před vrchními soudy a Nejvyšším soudem)
  - netřeba zvláštního oprávnění nad rámec podmínek pro zápis do seznamu advokátů

Vznik vztahu obhájce - klient

Smluvně

- kdykoliv
- i tam, kde je smluvní přímus dle § 18c odst. 6 zákona o advokacii
- na základě uzavření smlouvy o poskytování právních služeb
- účinky v trestním řízení **až doručením plné moci OČTŘ** (Rt 51/2010)
- prioritní vznik** – i před ustanovením musí být dán prostor pro volbu (III. ÚS 83/96-I.)

Ustanovením

- ustanovením *ex offo*** – případy nutné obhajoby – jen advokáti zapsaní v seznamu, že s přidělováním souhlasí
- ustanovením dle § 33 odst. 4 TŘ**
- nutná obhajoba **vyloučena u právnických osob**

Nutná obhajoba dle § 36 TZ

- Již v přípravném řízení
  - je-li omezen na svobodě;
  - je-li omezen na svéprávnosti;
  - je-li stíhán jako **uprchlý**;
  - je-li pochybnost o **způsobilosti se hájit** (např. pro vysoký věk – Rt 28/2012 či negramotnost - Rt 20/1994; ne však automaticky zneužívání návykových látek – Rt 41/2017)
  - je-li horní hranice TČ > 5 let – lze se vzdát
- V hlavním líčení po **zkráceném přípravném řízení** (lze se vzdát);
- při rozhodování o uložení či změně ochranného léčení či zabezpečovací detence (vyjma protialkoholního)
- je-li dán důvod nutné obhajoby, je účast obhájce u hlavního líčení **povinná** (Rt 33/2000), bez něj nelze hlavní líčení konat (Rt 4/1997)
- i když dán není, právo se účastnit a žádat o odročení, má-li obhájce **vážný důvod se nedostavit** (Rt 27/2017)

Nutná obhajoba dle § 36a TZ

- Ve vykonávacím řízení ve veřejném zasedání**
  - je-li omezen na svéprávnosti;**
  - je-li ve vazbě;**
  - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;**
- V řízení o dovolání, stížnosti pro porušení zákona a o obnově řízení**
  - je-li omezen na svobodě či na svéprávnosti**
  - je-li horní hranice TČ > 5 let – lze se vzdát;**
  - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;**
  - jde-li o zemřelého obviněného**

Nutná obhajoba dle ZSM a ZMJS

- Mladistvý (§ 42 ZSM odst. 2)
  - od prvního úkonu dle TŘ **vždy**;
  - ve vykonávacím řízení rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání;
  - v řízení o mimořádných opravných prostředcích, rozhoduje-li soud ve **veřejném zasedání**;
- Dle ZMJS
  - řízení o **vydání, předání či předání mezinárodnímu soudnímu orgánu**, jejich rozšíření či vzdání se speciality
  - některá řízení o **uznání a výkonu cizích rozhodnutí**
    - TOS či ochranné opatření spojené se zbavením osobní svobody
    - je-li omezen na osobní svobodě
    - je-li omezen na svéprávnosti
    - jde-li o mladistvého
    - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit

Další osoby s obhajovacími právy

- Opatrovník obviněného omezeného na svéprávnosti (§ 34 odst. 1 TŘ)
  - jedná **jménem obviněného**, obecné oprávnění zastupovat (volí obhájce, podává návrhy a žádosti atd.)
- Osoba se samostatnými obhajovacími právy
  - podává opravné prostředky **vlastním jménem** ve prospěch obviněného
  - zpravidla vymezeny jako osoby blízké (např. § 247 odst. 2 TŘ)
  - volba obhájce obviněnému (§ 37 odst. 1 TŘ)
- U mladistvého
  - zákonný zástupce** nebo **opatrovník**
  - orgán sociálně-právní ochrany dětí**

Vztah mezi obhájcem a klientem

- Obhájce je zástupce obviněného
  - činí úkony **jeho jménem** a na **jeho účet**
  - obviněný má stále možnost činit úkony sám s účinky i pro obhájce (Rt 28/1965, Rt 68/2013)
  - **v případě konfliktu** nutno zjišťovat obsah vůle klienta (Rt 24/1978)
  - **vázán pokyny** obviněného, **oprávněn pokyny žádat**
  - výjimečně může jednat i proti jeho vůli (§ 41 odst. 4 TŘ)
  - základní práva a povinnosti - § 41 TŘ
  - vázán nejen TŘ, ale i zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a stavovskými předpisy ČAK
- Zásadně se doručuje **jen obhájci** (§ 62 odst. 2 TŘ)
  - vliv zejména na běh lhůt (Rt 10/2013)
  - nadbytečné doručení i obviněnému nemá na běh lhůt účinek (Rt 53/2002, Rt 58/1998)
  - dodržení lhůty je zásadně vnitřní věcí obviněného a obhájce (Rt 63/1980, Rt 32/2019)
  - stejně tak kvalita a způsob obhajoby (III. ÚS 83/96-II.)

Práva a limity činnosti obhájce

- Práva v zásadě taková, jako obviněný, umožňuje-li to jejich povaha
  - + vlastní lhůta na přípravu HL, doručení obžaloby (Rt 49/2018) atd.
- Obhájce má právo účastnit se úkonů trestního řízení
  - v zásadě bez omezení již vyšetřovacích (Rt 1/1979)
  - právo na dostatečný čas na přípravu obhajoby (Rt 50/1998)
  - musí však požádat o to, **aby byl informován o jejich konání** (§ 165 odst. 3 TŘ)
  - s výjimkou úkonů, kde by byla porušena zásada kontradiktornosti (Rt 54/2001)
- Obhájce **nesmí**
  - **vědomě** uvádět **nepravdivé** informace (čl. 4 odst. 3 EK ČAK)
  - vědomě předkládat **nepravdivé důkazy** (čl. 17 odst. 2 EK ČAK)
  - nesmí ale ani **prověřovat pravdivost** informací, které mu sdělil obviněný (čl. 6 odst. 3 EK ČAK)
  - plnit pokyny **v rozporu se zákonem** či **stavovským předpisem**
  - obhajobou **spáchat trestný čin** (typicky nadřívání dle § 366 TZ – srov. Rt 25/2009) či maření spravedlnosti dle § 347a TZ)

Zánik povinnosti obhajovat

□ Zvolený obhájce

□ nejčastěji ukončení smlouvy o poskytování právních služeb

- i poté povinnosti dle § 37 odst. 2 TŘ do doby ujmoutí se obhajoby novým obhájcem (Rt 38/2016)
- povinnost včas sdělit OČTŘ, jinak se nelze dovolávat nového obhájce (Rt 32/2015-II.)

□ vyloučením advokáta dle § 37a TŘ

- postavení svědka, obviněného, poškozeného, zúčastněné osoby
- opakované nedostavení se k úkonům (alespoň 2x – Rt 42/2003), kde je jeho účast nezbytná bez zajištění náhrady a po řádném poučení
- inkompatibilita zájmů obviněných zastupovaných společným obhájcem

□ Ustanovený obhájce

□ zánikem ustanovení (typicky vykonáním obhajoby v rozsahu ustanovení)

□ zrušením ustanovení **pro pominutí důvodů ustanovení** (§ 39 odst. 1 TŘ)

- nezaniká však ex lege, nutné rozhodnutí (Rt 57/2009)

□ zproštěním povinnosti z „**důležitých důvodů**“ (§ 40 TŘ)

- po zproštění nutno ihned ustanovit nového (Rt 36/1994)
- jen na **žádost obviněného či obhájce** (Rt 35/2010)

□ zproštěním z důvodů, pro které by byl zvolený obhájce vyloučen + **nevykonává-li obhajobu delší dobu** (§ 40a TŘ)

„Nouzový“ opatrovník v trestním řízení

- Nemůže-li jednat „občanskoprávní“ opatrovník (§ 34 odst. 2 TŘ)
  - hrozí-li nebezpečí z prodlení
- V řízení proti právnické osobě (§ 34 odst. 5 TOPOZ)
  - není-li zde ten, kdo by za PO měl jednat, je-li střet zájmů, nedaří-li se doručovat
- V řízení proti mladistvému (§ 43 odst. 2 ZSM)
  - obdobné, jako v TŘ
- Platí i pro poškozeného (§ 45 odst. 1 TŘ)
  - u PO jen je-li zde rozpor zájmů osob oprávněných jednat (Rt 15/2018)

Poškozený

- Dle § 43 odst. 1 TŘ je jím ten, komu:
  - byla trestným činem způsobena **majetková škoda** (+ dlužné výživné u § 196 TZ)
  - byla trestným činem způsobena **nemajetková újma**
  - na jehož úkor se pachatel **bezdůvodně obohatil**

- Není jím ten, kdo:
  - se sice cítí být trestným činem **morálně** či jinak poškozen, avšak vzniklá újma **není zaviněna pachatelem** nebo **chybí kauzální nexus** (§ 43/2 TŘ)
  - **spoluobviněný v témže trestním řízení** (§ 44 odst. 1 TŘ)
    - i tehdy, šlo-li o vzájemné napadání (Rt 25/2019)
  - pojišťovna plnící z životní pojistky oběti vraždy (Rt 17/2006)

- Právo na náhradu majetkové škody a bezdůvodného obohacení **přechází na právního nástupce** (§ 45 odst. 3 TŘ)
  - zemře-li, nutno objasnit, zda a na koho nárok přešel (Rt 22/2006)

Poškozený II

□ Majetková práva:

- **uplatnit nárok** na náhradu škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení (rozhodování tzv. v adhezním řízení);
- činit **důkazní návrhy**
- nepřizná-li soud, odkáže do řízení ve věcech občanskoprávních (**nezakládá** překážku *rei iudicatae*)
- uplatněním nároku se **staví promlčecí doba**
- **žádný soudní poplatek**
- možnost **odvolání** do výroku o takto uplatněném nároku; nemožnost podat dovolání
  - právo podat odvolání jen tehdy, připojil-li se řádně a včas s nárokem v adhezním řízení (Rt 32/2003)
  - neplatí zde žádná obdoba osob se samostatnými obhajovacími právy (Rt 60/1981)

Nároky poškozeného v adhezním řízení

- Hmotněprávně se řídí příslušnými **soukromoprávními předpisy**
  - např. peněžní náhrada za snížení lidské důstojnosti musí splňovat všechny podmínky OZ (Rt 14/2014-I.)
- **Nemajetková újma na zdraví** na základě **znaleckého posudku**; znalec však nesmí vyčíslovat konkrétní částku (Rt 39/2018)
- Lze uplatnit i přiznat **více druhů nároků** vedle sebe
  - výroky o nich jsou však oddělitelné (Rt 14/2014-II.)
- Prohlášení konkursu na majetek obviněného adheznímu řízení nebrání (6 Tdo 29/2013)
  - pozor na judikaturu ke starému zákonu o konkursu a vyrovnání (Rt 20/2003)!
- Je-li obviněným zaměstnanec, má **zaměstnavatel regres**
  - poskytl-li poškozenému náhradu škody dle ZP a škoda z trestného činu vznikla při plnění pracovních úkolů či v přímé souvislosti s nimi (Rt 40/2006)
  - neplatí to však tam, kde šlo o exces zaměstnance (Rt 43/2011)

Uplatnění nároku v adhezím řízení

- Poškozený musí uplatnit **řádně a včas** (Rt 5/1968)
  - řádně = **vyčíslit** (Rt 49/2003), uvést **důvod** a **doložit**; včas = **nejpozději do zahájení dokazování** („obživne“, je-li hlavní líčeno konáno celé znovu – Rt 7/2018)
  - **výši může** poškozený **měnit, až než se soud odebere k závěrečné poradě** (Rt 5/2015)
- Je-li řádně uplatněn, zásadně o něm **musí soud rozhodnout** (Rt 34/1963)
  - **nemusí přiznat**, ač uznal obviněného vinným, bylo-li by dokazování nad rámec okolností nutných pro rozhodnutí o vině a trestu a podstatně by prodloužilo či komplikovalo dokazování
  - nerozhodne-li, ač rozhodnout měl, může to napravit odvolací soud, ale jen, měl-li obviněný možnost se k nároku vyjádřit (Rt 22/2014)
  - **nemusí** (resp. nesmí), vyloučil-li poškozeného dle § 206 odst. 3; neučinil-li tak, **nějak** rozhodnout musí (Rt 9/2016)
- Povinnost dokazovat okolnosti relevantní pro určení výše nároku
  - je-li škoda, bezdůvodné obohacení **ale i nemajetková újma znakem** skutkové podstaty, **musí vždy** (Rt 26/2014-IV.)
  - není-li, **nemusí**, bylo-li by dokazování nad rámec okolností nutných pro rozhodnutí o vině a trestu a podstatně by prodloužilo či komplikovalo dokazování

Nárok poškozeného

- Snižuje se o částku, kterou pachatel získal trestným činem, která byla zajištěna a která byla vydána poškozenému již v průběhu trestního řízení (Rt 50/1986-I.)
- Lze žádat i příslušenství (Rt 50/1986-II.)
  - pro určení okamžiku, od něž je obviněný v prodlení (vznik úroku z prodlení), je relevantní, kdy se dozvěděl o uplatnění nároku poškozeného; učinil-li tak poškozený hned po zahájení trestního stíhání, zpravidla je to nejpozději v době, kdy mu bylo umožněno prostudování spisu dle § 166 odst. 1 TŘ (Rt 31/2014)
- Nelze přiznat, uzavřel-li obviněný s poškozeným dohodu o narovnání (Rt 73/2014)

Náhrada nákladů poškozeného (§ 154 odst. 2)

- Povinnost obviněného nahradit **náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku**, včetně **nákladů zmocněnce**
  - nárok je třeba uplatnit u soudu prvního stupně do roka od právní moci odsuzujícího rozsudku
- Je-li poškozenému nárok **alespoň zčásti** přiznán, vzniká tato povinnost **vždy**
- **Nepřiznal-li soud** nárok, může na návrh rozhodnout o přiznání nákladů
  - lze zcela i zčásti
  - z důležitých důvodů nepřizná (např. **spoluzavinění** poškozeného)
  - jde-li o **nedbalostní** trestný čin, může **přiměřeně** snížit

Poškozený III

- Nemajetková práva dle TŘ:
  - **být přítomen** projednávání věci
  - **nahlízet do spisů** a činit si opisy a výpisy
  - být přítomen **sjednávání dohody o vině a trestu**
  - **odepřít souhlas s trestním stíháním** (§ 163 TŘ)
  - nechat se **zastoupit zmocněncem** (§ 50 TŘ)
  - žádat o **bezplatné zastupování** (§ 51a TŘ)
  - je-li obětí dle zákona o obětech trestných činů, i práv **učinit prohlášení o dopadech** trestného činu na jeho dosavadní život (§ 43 odst. 4 TŘ)
  - **vyjádřit se** k věci před skončením
  - uzavřít **dohodu o narovnání** a dát **souhlas s narovnáním** (§ 309 TŘ)
  - **vzdát se svých práv** (§ 43 odst. 5 TŘ)
  - **být poučen ze strany OČTŘ** (§ 46 TŘ)

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

- V zásadě disposiční úkon – bez souhlasu **nelze tr. stíhání vést**
  - platí pouze pro **poškozeného – fyzickou osobu** (Rt 10/2012)
  - u **jednočinného souběhu** možno trestní stíhání vést, nevyžaduje-li se souhlas alespoň k jednomu z nich (zbylé kvalifikace bez souhlasu irelevantní – Rt 38/1999); nutno však obviněného vyrozumět (Rt 16/2009)
- **Taxativní výčet TČ (§ 163 TŘ) + postavení osoby, která je oprávněna odepřít výpověď (§ 100 odst. 2 TŘ)**
  - příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner nebo druh, jiná osoba v poměru rodinném nebo obdobném, jejíž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní
  - + u znásilnění dle § 185 odst. 1, 2 jen manžel, partner či druh

Nároky na souhlas poškozeného

Nutný **pozitivní souhlas**

- nelze dovozovat **implicitně** (Rt 54/2003)
- nejsou-li však pochybnosti, že udělen byl, netřeba to ověřovat (Rt 54/1998)
- nevyjádří-li se, lhůta na rozmyšlenou **max 30** dní, pak **platí, že souhlas byl udělen**

Jde o **osobní právo poškozeného**

- nepřechází** právním nástupnictvím (Rt 49/2017)
- Souhlas lze **i vzít zpět** až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě; jednou zpětvzatý souhlas **nelze znovu udělit**
  - neplatí při překvalifikování na čin, k němuž se souhlas nevyžaduje (Rt 12/2016)

Kdy je souhlas irelevantní (§ 163a TŘ)

- trestným činem byla **způsobena smrt**
- poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byla **jeho svéprávnost omezena**
- poškozeným je **osoba mladší 15 let,**
- z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět **v tísní** vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Bezplatné zastupování poškozeného

- Osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků, aby si zmocněnce hradil sám
  - poškozený, kterému byla způsobena **těžká újma na zdraví**
  - poškozený, který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena **smrt**
  - poškozený, který **uplatnil nárok** na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení, není-li zastupování zjevně nadbytečné
- I bez osvědčení nedostatku prostředků, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy
  - poškozený **mladší osmnácti let**
  - zvlášt' zranitelná oběť**

Zajištění nároku poškozeného - § 47 TŘ

- Byl-li uplatněn nárok v adhezním řízení:
  - lze až do **pravděpodobné** výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit **na majetku obviněného**
  - zajišťovat **nelze** nárok, který nelze v trestním řízení uplatnit
  - k zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění
- **Rozhoduje SZ v přípravném řízení, jinak soud** na návrh SZ či poškozeného
  - SZ může v přípravném řízení zajistit **i bez návrhu**, vyžaduje-li to ochrana zájmů poškozeného, zejména je-li zde nebezpečí z prodlení

Zajištění nároku poškozeného - § 47 TŘ

- Lze uložit **i omezení či zákaz** výkonu určitých práv
  - např. zakázat výkon hlasovacího práva akcionáře (Rt 45/2015)
- Zajistit lze **i majetek v SJM** nebo **spoluvlastnický podíl** (Rt 45/2016)
- Zajistit **nelze věci získané trestným činem**, jen majetek obviněného (Rt 15/1999)
- Zajištění **se zruší**, složí-li obviněný (či jiná osoba za něj) **dostatečnou jistotu**
  - rovněž odpadne-li důvod
  - **není-li poškozený připuštěn** k hlavnímu líčení, **zajištění zaniká** (Rt 12/2001)

Oběť

- Nejde o totožný pojem s pojmem poškozený
  - obětí jen **fyzická osoba**, poškozeným i právnická
  - obětí je i oběť **činu jinak trestného** (§ 2 odst. 1 ZOTČ) a pokusu
  - obětí i **pozůstalý**, u poškozeného přechod jen některých práv (§ 45 odst. 3 TŘ)
  - obětí ten, komu bylo nebo **mělo být** trestným činem **ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma** nebo na jehož úkor se pachatel **trestným činem obohatil**; v případě smrti i příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner, druh a osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu za předpokladu, že **utrpěli v důsledku smrti oběti újmu**

Zvlášť zranitelná oběť I.

- **dítě**
- osoba, která je **vysokého věku** nebo je **postižena** fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, **pokud tyto skutečnosti mohou** vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby **bránit jejímu** plnému a účelnému **uplatnění ve společnosti** ve srovnání s jejími ostatními členy
- oběť **trestného činu obchodování s lidmi**, znásilnění, **týrání** osoby **svěřené či žijící ve společném obydlí**, nebo **teroristického útoku**

Zvlášť zranitelná oběť II.

- jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, pak i oběť
  - trestného činu **proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti**
  - trestného činu, který zahrnoval **nátlak, násilí či pohrůžku násilím**
  - trestného činu spáchaného **pro příslušnost k určité skupině lidí** (např. dle rasy, náboženství, národnosti, třídy atd.)
  - trestného činu spáchaného **ve prospěch organizované zločinecké skupiny**

Práva oběti

- Presumpce statusu oběti (§ 3 odst. 1 ZOTČ)
  - domněnka vyvratitelná (není obětí či jde o **zcela zjevné zneužití**)
  - platí i pro status **zvlášt' zranitelné oběti**
  - na postavení oběti **nemá vliv**, pokud nebyl pachatel zjištěn **nebo odsouzen**
- Zvláštní práva dle zák. č. 45/2013 Sb. (ZOTČ)
  - na **odbornou pomoc** (zejména psychologickou, sociální, právní)
  - na **informace o probíhajícím řízení**,
  - na **ochranu před hrozícím nebezpečím**
  - učinit **prohlášení o dopadech trestného činu**
  - na **ochranu soukromí**
  - na **ochranu před sekundární viktimizací**
  - na **peněžitou pomoc**

Zúčastněná osoba

- Ten, jehož věc nebo část majetku byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána (§ 42 TŘ)
  - právo **být poučen**
  - **vyjádřit se**
  - uplatnit **opravné prostředky**,
  - **být přítomen** v hlavním líčení či veřejném zasedání
  - **činit návrhy** při hlavním líčení či veřejném zasedání
  - **nahlížet do spisu** a činit si z něj opisy a výpisy
  - **zvolit si zmocněnce** (§ 50 TŘ)
- I zúčastněná osoba má právo na spravedlivý proces (II. ÚS 184/17)
  - včetně práva na projednání věci bez průtahů (III. ÚS 2952/16)

Zmocněnec poškozeného či zúčastněné osoby

- Společná úprava (§ 50 a násl. TŘ)
  - nemusí jím být advokát
  - **i právnická osoba**
  - **zmocněnec poškozeného vyloučen jako svědek** jen pro hlavní líčení či veřejné zasedání, kde vypovídal, ne pro celé řízení (Rt 20/2015)
- Práva
  - jako zástupce činit návrhy a podávat žádosti či opravné prostředky
  - účastnit se všech úkonů, jichž se mohou účastnit zastoupení
  - zásadně se již od zahájení trestního stíhání **účastnit všech vyšetřovacích úkonů**, jimiž se mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv osob, které zastupují, a jejichž výsledek může být použit jako důkaz před soudem
    - u zúčastněné osoby problém
  - při výslechu **klást otázky** a činit námitky proti průběhu úkonu

Svědci, znalci

svědek

- právo **žádat svědečné** (§ 104 TŘ)
- právo **odepřít** ve stanovených případech výpověď (§ 100 TŘ)
- právo **na informace o nebezpečném obviněném** a odsouzeném (§ 103a TŘ); právo **žádat o utajení totožnosti** (§ 55 odst. 2 TŘ)

znalec

- právo **žádat znalečné** (§ 111 TŘ)
- další práva slouží toliko ke splnění úkolu - právo účastnit se nutných úkonů, dokonce i činit důkazní návrhy, právo nahlížet do spisu či si jej „zapůjčit“ (§ 107 odst. 1 TŘ)

tlumočník

- právo **žádat náhradu a odměnu tlumočnicka** (§ 30 TŘ)

To je vše, děkuji Vám za pozornost

JUDr. Jan Provazník, Ph.D.
odborný asistent
Katedra trestního práva
Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Veveří 158/70
611 80 Brno
jan.provaznik@law.muni.cz